

اجلاسیه معاونان آموزش حوزه‌های علمیه

وی اضافه کرد: مجموعه دوم نیز شامل مقالات و کتب مرتبط با تاریخ دانش و عملکرد حوزه علمیه است که بیش از ۳۰۰ نویسنده در تهیه آن مشارکت داشته‌اند و هر مقاله، تحت نظارت چندین ارزیاب علمی قرار گرفته است. این مجموعه نقش مهمی در بازخوانی و مستندسازی تاریخ تحلیلی حوزه دارد.

روایت تاریخی دانش در حوزه‌های مختلف

معاون آموزش حوزه‌های علمیه، با اشاره به تدوین تاریخ دانش در رشته‌های مختلف علمی حوزه گفت: برای نخستین بار تاریخ دانش فقه در قم، تاریخ دانش تفسیر در قم و سایر علوم حوزوی به‌صورت مستند در قالب مجلداتی بین ۵۰۰ تا ۷۰۰ صفحه آماده شده است؛ اما ای کاش این اقدام دو دهه زودتر انجام می‌شد تا از حضور نسل شاگردان حاج شیخ بهر می‌بردیم و سخنان آنان را ثبت و ضبط می‌کردیم؛ اما با این حال، اقدام انجام‌شده در این مقطع نیز بسیار ارزشمند و مغتنم است.

انتشار نرم‌افزاری مجلدات همایش سده

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی، همچنین از آماده‌سازی ۲۶ مجلد از مجموعه‌های تهیه‌شده خبر داد و گفت: این آثار به‌صورت چاپ دیجیتال تهیه شده و نسخه نرم‌افزاری آن نیز عرضه خواهد شد تا امکان استفاده وسیع‌تری فراهم گردد. علاوه بر این، دبیرخانه همایش سده همچنان فعال است و مجلدات دیگری در زمینه‌های مختلف علمی و تاریخی در دستور کار قرار دارد.

وی در ادامه تأکید کرد: رهبر معظم انقلاب اسلامی در پیام مهم خود به حوزه، تعریفی جامع و کلان از حوزه علمیه ارائه می‌دهند و آن را نه‌تنها یک پایگاه علمی و تربیتی، بلکه نهادی با رویکردهای سیاسی و اجتماعی معرفی می‌کنند. ایشان پیام خود را در پنج بخش تنظیم کرده و نکات متعددی را درباره آینده حوزه مطرح می‌کنند که این مسأله هم حائز اهمیت فراوان است.

حوزه علمیه قم؛ حوزه‌ای موفق از نگاه رهبر انقلاب اسلامی

معاون آموزش حوزه‌های علمیه اظهار کرد: یکی از نکات بسیار مهم پیام رهبر انقلاب اسلامی این است که حوزه علمیه قم را حوزه‌ای موفق تلقی می‌کنند. این تعریفی صریح و بی‌تعارف است. اگرچه نسبت به کلیت و جهت‌گیری حوزه نکاتی مطرح کرده‌اند؛ اما به‌صراحت حوزه قم را موفق نامیده‌اند. این موضوع خود، یکی از موفقیت‌های بزرگ حوزه علمیه قم است

وی افزود: اگر حوزه قم موفق نبود، نمی‌توانست، بسترهای لازم را در طول ادوار گذشته و به‌ویژه در این دوره فراهم کند و زمینه‌های تحقق افق ترسیم‌شده در پیام رهبر انقلاب اسلامی فراهم نمی‌آمد. این نشان می‌دهد که رهبر انقلاب اسلامی نگاه کلان و مثبت خود را به حوزه داشته و بستر، شرایط و زمینه‌های لازم را در حوزه علمیه قم مناسب دیده‌اند.

ضرورت سرعت‌بخشیدن به تحولات و سنگینی مسئولیت‌ها

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی گفت: رهبر انقلاب، با بیان نکاتی درباره سرعت تحول و رشد حوزه و چشم‌انداز آینده، وظیفه همه دست‌اندرکاران را سنگین معرفی کرده‌اند؛ اما با این حال، بستر حوزه علمیه قم را برای این حرکت مناسب می‌دانند و مسیر طی‌شده را تأیید می‌کنند.

تحولات دانشی بین نسلی و زمان‌بر بودن شکل‌گیری رشته‌های علمی

معاون آموزش حوزه‌های علمیه، به روند تاریخی شکل‌گیری رشته‌های علمی اشاره و بیان کرد: تحولات دانشی یک فرآیند بین نسلی است. وقتی عرصه علمی جدید ایجاد می‌شود، برای تبدیل‌شدن به یک رشته علمی معتبر و گسترش آن، زمان و فرصت می‌طلبد. این روند نیازمند تولید دانش، تبدیل محتملات به گزاره‌های علمی و پذیرش نظریات توسط صاحب‌نظران است که بعدها به مجوزهای آموزش رسمی منجر می‌شود.

این استاد حوزه افزود: تجربه نشان می‌دهد که در مراحل اولیه پژوهش، نمی‌توان این مباحث را وارد چرخه آموزش کرد؛ زیرا دانش و ادبیات کافی تولید نشده است؛ اما حوزه علمیه قم در دو تا سه دهه اخیر توانسته، این چرخه را در بسیاری از رشته‌ها طی کند و امروز بیش از ۱۰۰ رشته و گرایش علمی با دروس تدوین‌شده دارد که در حال حرکت به سمت کاربردی‌کردن آموزش‌ها هستند.

تداوم مسیر تحول و پاسخ به نیازهای نوین

معاون آموزش حوزه‌های علمیه تأکید کرد: راهی که طی‌شده و دشواری‌های آن باید مدنظر قرار گیرد؛ اما در عین حال نیازها و اقتضانات جدید و تحولات لازم برای پویایی حوزه و پاسخگویی به نیازهای جدید همچنان محفوظ است و باید به آن پرداخته شود.

پیگیری تحولات برنامه‌ای پس از همایش سده

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی اشاره کرد: پس از برگزاری همایش سده در اردیبهشت‌ماه سال جاری، از روز بعد، جلساتی مستمر با مدیر حوزه‌های علمیه و معاونت‌های مختلف، از جمله معاونت آموزش حوزه، آغاز شده است. وی گفت: حدود ۱۷ سرفصل مرتبط با تحول آموزش فهرست‌بندی شده و به تصویب شورای معاونت رسیده است. موارد مصوب به مدیر حوزه‌های علمیه ارسال و از سوی ایشان ابلاغ شده است و از آن زمان جلسات تخصصی متعددی در معاونت آموزش و با حوزه علمیه قم و کارگروه اساتید برگزار شده که همچنان ادامه دارد.

پیچیدگی‌ها و مراحل طولانی تحول در آموزش حوزه

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی تصریح کرد: برخلاف سایر معاونت‌ها که می‌توان بسته‌های اقتضایی و فوری را فراهم کرد. در آموزش هر نوع تغییر و تحولی، نیازمند طی مراحل مختلف تصویب است و به‌ویژه شورای‌عالی حوزه نقش محوری و ضروری دارد. تغییرات در ریل آموزشی، برنامه‌ها و کتاب‌های درسی صرفاً در اختیار مرکز مدیریت حوزه نیست و دقت و بررسی‌های فراوانی را می‌طلبد که این موضوع، باعث طولانی‌شدن روند تحول می‌شود.

وی ادامه داد: در دو ماه گذشته بیش از ۲۰ جلسه تخصصی در این زمینه برگزار شده است تا ابعاد مختلف تحول در آموزش به‌خوبی بررسی شود. اخیراً برای آنکه فرآیند تکراری و کند پیش نرود، از مباحث اساتید، چند سؤال کلیدی و سیاستی استخراج کرده‌ایم و این سؤالات را برای شورای‌عالی حوزه ارسال کرده‌ایم. این سؤالات، در خصوص چارچوب کلان برنامه تحول حوزه است.

معاون آموزش حوزه‌های علمیه افزود: یکی از مهم‌ترین این سؤالات این است که آیا حوزه باید از ابتدا دارای یک نظام علمی واحد باشد یا دونظام جداگانه برای پاسخ به نیازهای عمومی و نیازهای تخصصی و اجتهادی طراحی شود؛ یعنی نظامی که بتواند هر دو نیاز مهم حوزه را در چرخه دانش و عملکرد اجتماعی پوشش دهد و طلاب بر اساس توانایی و سلیقه خود در یکی از این دو نظام حضور یابند و یا اینکه نظام آموزش باید به‌شکل طولی و مرحله‌ای پیش برود؛ یعنی ابتدا نظام عمومی شکل بگیرد و سپس شاخه‌های تخصصی و کارکردی شکل بگیرد؟ بر اساس هرکدام از این پیش‌فرض‌ها، سؤالات دیگری نیز مطرح شده که درصورت توافق و ابلاغ، برنامه‌های تحولی دیگر به‌سرعت آماده و پیگیری خواهد شد.

استمرار پیگیری تحول و پاسخگویی به دغدغه‌ها

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی اظهار امیدواری کرد: این سیاست‌ها به‌زودی به نتیجه برسد و ابلاغ شود تا بتوانیم دغدغه‌های رهبر انقلاب اسلامی و مراجع عظام را به‌نحو شایسته پاسخ دهیم؛ دغدغه‌هایی که هم در حفظ و تأکید بر عملیت حوزه و رشد تولید علم است و هم در تعمیق پاسخگویی حوزه به نیازهای جامعه و نظام.

بازخوانی و بازبینی رشته‌ها و سرفصل‌ها

وی در بخش دیگری از سخنان خود تأکید کرد: در کنار برنامه کلان، فعالیت‌های معاونت آموزش در زمینه بازنگری و بازخوانی رشته‌ها و سرفصل‌های درسی با توجه به مقتضیات جدید آغاز شده است؛ ما باید نگاه‌های نوین را در رشته‌ها جاری کنیم و سرفصل‌ها را مطابق با نیازهای روز بازبینی نماییم. رهبر انقلاب اسلامی نیز بارها تأکید کرده‌اند که مثلاً رشته فلسفه باید امتداد اجتماعی خود را تعریف کند.

معاون آموزش حوزه‌های علمیه ادامه داد: این تعریف اجتماعی رشته‌ها، به‌ویژه فلسفه، نیازمند پژوهش و بررسی در سطوح تحصیلات تکمیلی (سطوح دو، سه و چهار) است و باید در عناوین دروس و سرفصل‌ها نمود یابد. کارگروه‌های تخصصی مرتبط با این رشته‌ها تشکیل شده‌اند و فرآیند بازبینی ادامه خواهد داشت. حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی تأکید کرد: این اقدامات نیازمند مصوبات کلان نیست و در چارچوب وظایف معاونت آموزش پیگیری خواهد شد و این چرخه بازنگری و به‌روزرسانی ادامه خواهد داشت.

سه کمیسیون و ستاد راهبری دانش؛ پایه‌های اصلی تحول

وی در بخش دیگری از سخنان خود، به تشریح اقدامات کلیدی معاونت آموزش در راستای تحقق تحول علمی و تربیتی حوزه پرداخت و گفت: در شهریورماه سه کمیسیون و ستاد راهبری دانش را راه‌اندازی کردیم که به‌عنوان سه پایه اصلی این تحول بزرگ محسوب می‌شوند. یکی از این پایه‌ها مربوط به دروس پایه است؛ موضوعی که شورای‌عالی حوزه و جمعی از اساتید نسبت به ضعف موجود در حوزه ادبیات دغدغه‌مند هستند و بر لزوم تحول در این بخش تأکید دارند.

این استاد حوزه علمیه قم افزود: این سؤال مطرح است که آیا باید روش جاری آموزش ادبیات را حفظ کنیم یا تغییراتی بنیادین در آن ایجاد کنیم؟ به‌همین منظور، آیت‌الله اعرافی ستاد راهبری علم را تشکیل دادند و به‌زودی جلسه اول این ستاد که ویژه موضوع ادبیات است، با حضور جمعی از اساتید این حوزه برگزار خواهد شد تا وضعیت موجود، افق پیش رو و تغییرات مورد نیاز به‌طور جامع بررسی شود.

وی ادامه داد: تغییر و تحول فرآیندی ساده نیست و نمی‌توان یک‌باره تمام کتب و روش‌ها را دگرگون کرد. نخستین گام، ارتقای کیفیت و وضعیت موجود در چارچوب برنامه درسی فعلی است.

برگزاری جلسات هم‌اندیشی در فلسفه و فقه

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی همچنین گفت: علاوه بر ادبیات، دو جلسه هم‌اندیشی دیگر نیز با موضوع فلسفه و ارتباط آن با امتداد اجتماعی و همچنین فقه و پاسخ به نیازهای معاصر برگزار خواهد شد. این جلسات مقدمه‌ای برای ورود تدریجی و دقیق به دیگر عرصه‌های علمی است که لازمه تحقق رویکرد مورد مطالبه

رهبر معظم انقلاب اسلامی از حوزه به‌شمار می‌روند.

بهره‌گیری از ظرفیت عظیم دانش‌آموختگان حوزه

وی با تأکید بر اهمیت بهره‌گیری از ظرفیت علمی و تجربی طلاب و دانش‌آموختگان حوزه گفت: در بسیاری از حوزه‌های مطالبه‌شده، اساتید و محققان باید وارد میدان شوند. حوزه ما دارای جمعیت قابل توجهی از افراد فارغ‌التحصیل است که آمادگی علمی برای ورود به تحولات زیرساختی علمی و پژوهشی را دارند.

معاون آموزش حوزه‌های علمیه ادامه داد: نباید تصور شود، تغییر در نظام آموزشی تنها راه تحول است؛ بلکه ده‌ها هزار دانش‌آموخته داریم که دوره‌های آموزشی را گذرانده‌اند و همچنان از نشاط و علاقه علمی برخوردارند. حوزه‌های علمیه در قم و شهرستان‌ها باید از این ظرفیت‌گسترده به‌نحو مطلوب استفاده کنند.

وی افزود: این جمعیت ارزشمند شامل اساتید، مبلغان و افراد تخصصی در رشته‌های مختلف است که بیش از ۳۵ تا ۴۰ درصد آنان طلاب سطوح عالی هستند. این بستر گسترده و آماده، نیازمند برنامه‌ریزی دقیق است.

نظام دانش در استان‌ها؛ چالش‌ها و فرصت‌ها

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی اظهار کرد: در نظام دانش استان‌ها، با این جمعیت چه اقداماتی انجام داده‌ایم؟ ما برای دانش‌آموختگان برنامه‌های تبلیغی داریم؛ اما آیا برای آنها انجمن‌های علمی، جلسات مباحثه علمی، دوره‌های پودمانی و تکمیلی غیررسمی در نظر گرفته‌ایم؟ لازم نیست همه دوره‌ها منجر به اخذ مدرک یا گواهی شود.

وی تأکید کرد: آموزش حوزه، علاوه بر مسئولیت آموزش رسمی در استان‌ها، عهده‌دار نظام دانش و رشد علمی در این مناطق نیز هست که بخشی از آن دانش‌آموختگان را شامل می‌شود. از ستاد نیز خواسته شده، برنامه‌هایی برای ارتقای این جمع تدوین و اجرا شود.

ارتقای علمی طلاب سطوح عالی و وظیفه آینده

معاون آموزش حوزه‌های بیان کرد: طلاب سطوح عالی که طی دهه‌های آینده بار مسئولیت آموزش و رشد علمی حوزه را بر دوش خواهند داشت، نیازمند ارتقای مستمر علمی هستند. جامعه ما نیز هر روز با پرسش‌ها و شبهات علمی جدید روبه‌رو می‌شود و باید آمادگی پاسخگویی داشته باشیم.

وی خاطرنشان کرد: این ارتقای علمی و به‌روزرسانی دانش و مهارت‌ها می‌تواند با همکاری معاونت‌های مختلف حوزه و در راس آنها معاونت آموزش صورت گیرد.

ارتقای کیفی طلاب؛ اولویت اصلی معاونت آموزش

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی در بخش دیگر سخنان خود، به تشریح سیاست‌ها و برنامه‌های معاونت آموزش در جهت ارتقای کیفی طلاب پرداخت و بیان کرد: در بعد آموزش رسمی، ارتقای کیفی طلاب یکی از سیاست‌های اصلی ماست و باید با هم‌فکری و مشارکت تمامی نهادها و مراکز، راهکارهایی عملی و مؤثر بیابیم که علاوه بر توسعه کمی حوزه‌ها، کیفیت آموزشی و تربیتی نیز به‌طور مستمر بهبود یابد. بخش عمده این مسئولیت بر عهده معاونت آموزش است.

اهمیت روحیه تهذیب در فرآیند تعلیم و تربیت

معاون آموزش حوزه‌های علمیه افزود: یکی از مؤلفه‌های مهم ارتقای کیفی، ایجاد و تقویت روحیه تهذیب است؛ زیرا اگر تهذیب همراه با تعلیم و تربیت رشد کند، بستر مناسبی برای پیشرفت علمی فراهم خواهد شد. در این شرایط، طلبه به‌عنوان فردی تکلیف‌مدار، وظایف خود را با جدیت و انگیزه دنبال می‌کند که این امر، باعث تعمیق یادگیری و تربیت اثرگذار می‌شود.

سنجش وضعیت موجود؛ گام نخست ارتقا

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی، با اشاره به ضرورت شناخت دقیق وضعیت موجود، خاطرنشان کرد: اولین اقدام ما برای ارتقای کیفیت، سنجش علمی و تربیتی وضعیت فعلی بود تا بتوانیم با رویکردی علمی و دقیق، وضعیت مدارس و استان‌ها را تحلیل و ارزیابی کنیم.

طراحی سه دسته شاخص برای ارزیابی

وی به‌تفصیل به سه دسته شاخص‌های طراحی‌شده جهت سنجش وضعیت پرداخت و با اشاره به شاخص اول یعنی شاخص‌های مرتبط با سنجش وضعیت علمی مدرسه و استان‌ها، گفت: از سامانه «سراج» معاونت پژوهش که در مدارس فعال است، الگو گرفتیم و قصد داریم، سامانه مشابهی برای بخش آموزش طراحی کنیم. سامانه سراج ۶۰ درصد فعالیت‌ها را در سطح مدارس و ۴۰ درصد رادر فعالیت‌های ستادی ثبت می‌کند. ما شاخص‌هایی

تعریف خواهیم کرد که بتواند وضعیت علمی مدارس و استان‌ها را به‌خوبی منعکس کند.

معاون آموزش حوزه‌های علمیه، با اشاره به شاخص‌هایی که رشد علمی طلبه را می‌سنجند، گفت: این شاخص‌ها متفاوت از شاخص مدرسه است و مربوط به رشد علمی و تخصصی هر طلبه است که بر اساس معیارهای مشخص و علمی ارزیابی می‌شود.

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی، در خصوص شاخص‌های رشد، پویایی و ارتقای اساتید نیز گفت: این شاخص‌ها نشان می‌دهد، آیا استاد در حال رشد است یا خیر؛ برای مثال، استادی که سه سال ادبیات تدریس کند و آن را رها کند و سه سال دیگر اصول تدریس کند، یک بعد از رشد علمی استاد است؛ اما رشد تخصصی به این معناست که استاد در همان درس بماند؛ اما هر سال بهتر و دقیق‌تر تدریس کند و بتواند، طلبه را بهتر پرورش دهد و در حوزه تخصصی خود ارتقا یابد.

توجه هم‌زمان به رشد علمی استاد و تخصصی‌شدن

معاون آموزش حوزه، با تأکید بر اهمیت این شاخص‌ها گفت: شاخص‌هایی که هم، به رشد علمی استاد توجه کنند و هم او را در مسیر تخصصی‌شدن یاری دهند، یکی از دغدغه‌های اساسی ماست و در طراحی و پیاده‌سازی این شاخص‌ها تلاش فراوان صورت گرفته است.

ارسال چند طرح مهم به شورای‌عالی حوزه

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی، از ارسال چند طرح مهم به شورای‌عالی حوزه خبر داد که در راستای تحقق دغدغه‌های رهبر انقلاب اسلامی و مراجع عظام تدوین شده‌اند. این طرح‌ها، شامل بسته‌ای پنج‌دسته‌ای از سؤالات چندوضیعی است که وی تأکید کرد، نیازمند بحث‌های گسترده و زمان‌بری است و می‌تواند مسیر سیاست‌های تحولی حوزه را شفاف و روشن سازد.

وی درباره نخستین طرح افزود: یکی از موضوعات مهم، دوره دوم درس خارج است. در حال حاضر دوره چهار ساله‌ای برای درس خارج فقه و اصول وجود دارد که طلبه‌ها در آن شرکت می‌کنند و سوابق علمی آن‌ها ثبت می‌شود؛ اما علما بر این باورند که دوره درس خارج اصول حداقل باید هشت تا ده سال طول بکشد. در حال حاضر به طلبه‌ها توصیه می‌شود، در این دوره‌ها شرکت کنند؛ ولی ثبت سوابق علمی برای آن‌ها انجام نمی‌شود.

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی افزود: طرح جدید، پیشنهاد دوره‌ای چهار تا شش‌ساله را می‌دهد که سوابق علمی طلاب ثبت شده و مزایای غیرمدرکی به آنان تعلق بگیرد. این مزایا در حال حاضر شامل طلابی خواهد بود که در سن تحصیل دوره دوم سطح خارج قرار دارند. این طرح ارتباطی با اعطای مدرک تحصیلی ندارد و صرفاً به ثبت سوابق علمی طلاب می‌پردازد.

معاون آموزش حوزه‌های علمیه گفت: طرح دیگری که به شورای‌عالی ارائه‌شده، به موضوع اعتباربخشی دروس عالی غیر فقه و اصول اختصاص دارد. در حال حاضر تنها درس خارج فقه و اصول به‌طور رسمی سوابق آن ثبت می‌شود؛ اما دروس عالی دیگر مانند تفسیر، فلسفه، اخلاق و رشته‌های مرتبط که سابقه‌ای طولانی در تراث حوزه دارند، هنوز به‌عنوان دروس رسمی محسوب نشده و سوابق تدریس و تحصیل در آن‌ها ثبت نمی‌شود. این موضوع نیز از دغدغه‌های مهم معاونت آموزش است.

وی گفت: طرح بعدی که به شورای‌عالی ارسال شده، مربوط به دروس فوق تخصصی و فوق سطح ۴ است. براساس درختواره دروس، فعلاً بحث آن، درباره فقه و فلسفه است که می‌توانند دوره تکمیلی پس از سطح ۴ داشته باشند.

به‌گفته حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی، طرح دیگری که مورد توجه قرار گرفته، مربوط به اعتباربخشی به اساتید و طلاب در دروس فوق‌برنامه است. وی توضیح داد که امروزه تحصیل برخی متون در کنار متون اصلی رشته‌ها، به‌دلیل مقتضیات زمان ضروری است و طلاب باید این متون را مطالعه کنند تا بتوانند پاسخگوی نیازهای علمی روز باشند.

معاون آموزش حوزه‌های علمیه گفت: طرح مهم بعدی طرح تطبیق دروس حوزه‌های علمیه قم و نجف است که پس از چند سال تلاش، به مرحله نهایی رسیده و در ماه‌های اخیر جدول تطبیق و آیین‌نامه آن تصویب شده است. این طرح انتقال دانش بین دو حوزه مهم قم و نجف و ثبت سوابق تدریس اساتید ایرانی را همانند حوزه قم امکان‌پذیر می‌کند و اقدامی ارزشمند در جهت همگرایی و ارتقای کیفیت علمی به‌شمار می‌رود. این طرح به‌زودی توسط مدیر حوزه‌های علمیه ابلاغ خواهد شد.

وی افزود: در کنار این طرح‌ها، طرح ماندگاری هدفمند است که بر اساس آن از طلاب سطوح عالی‌ه حمایت ویژه کنیم تا آنان بتوانند، با انگیزه بیشتر به تحصیل ادامه داده و دوره‌های تحصیلات تکمیلی را طی کنند.

وی خاطرنشان کرد: طرح دیگر ما در کنار طراحی رشته‌های تحصیلی سطح سه و چهار با مدل فعلی که ترمی-واحدی و دارای تنوع دروس است. به دنبال طراحی رشته‌هایی در عرصه‌های کلام، تفسیر، اخلاق و فلسفه به مدل فقه و اصول هستیم. در کنار حفظ مدل طراحی رشته‌های فعلی که خود به بسیاری از نیازهای جامعه می‌تواند پاسخگوی برخی نیازهای دیگر یا عرصه‌های عمیق دانشی باشد و محل گفت‌وگو و طراحی قرار گیرد. گفت‌وگو درباره این موضوع، با چند مرکز تخصصی آغاز شده است.